

ARHEOLOŠKA INTERPRETACIJA ROTUNDE KARMELSKE MATERE BOŽJE V KOPRU V KONTEKSTU UMETNOSTNOZGODOVINSKE STROKE

Marko STOKIN

MZVNKD Piran, SI-6330 Piran, Trg bratstva 1

IZVLEČEK

Prispevek se navezuje predvsem na umetnostnozgodovinske raziskave rotunde Karmelske Matere božje, natančna arheološka interpretacija stratigrafije in najdb pa bo možna po opravljenih arheoloških raziskavah širšega prostora trga v okolici rotunde, kjer verjetno ni prihajalo do tako intenzivnih gradbenih posegov kot na objektu, ki so posledično uničili kontekst arheoloških depozitov ob krstilnici. Omejene arheološke raziskave dokazujejo obstoj romanske apside, baročnega prizidka in srednjeveških grobnic ter odsotnost antičnih arhitekturnih struktur.

Ključne besede: krstilnica, arheološke raziskave, Koper

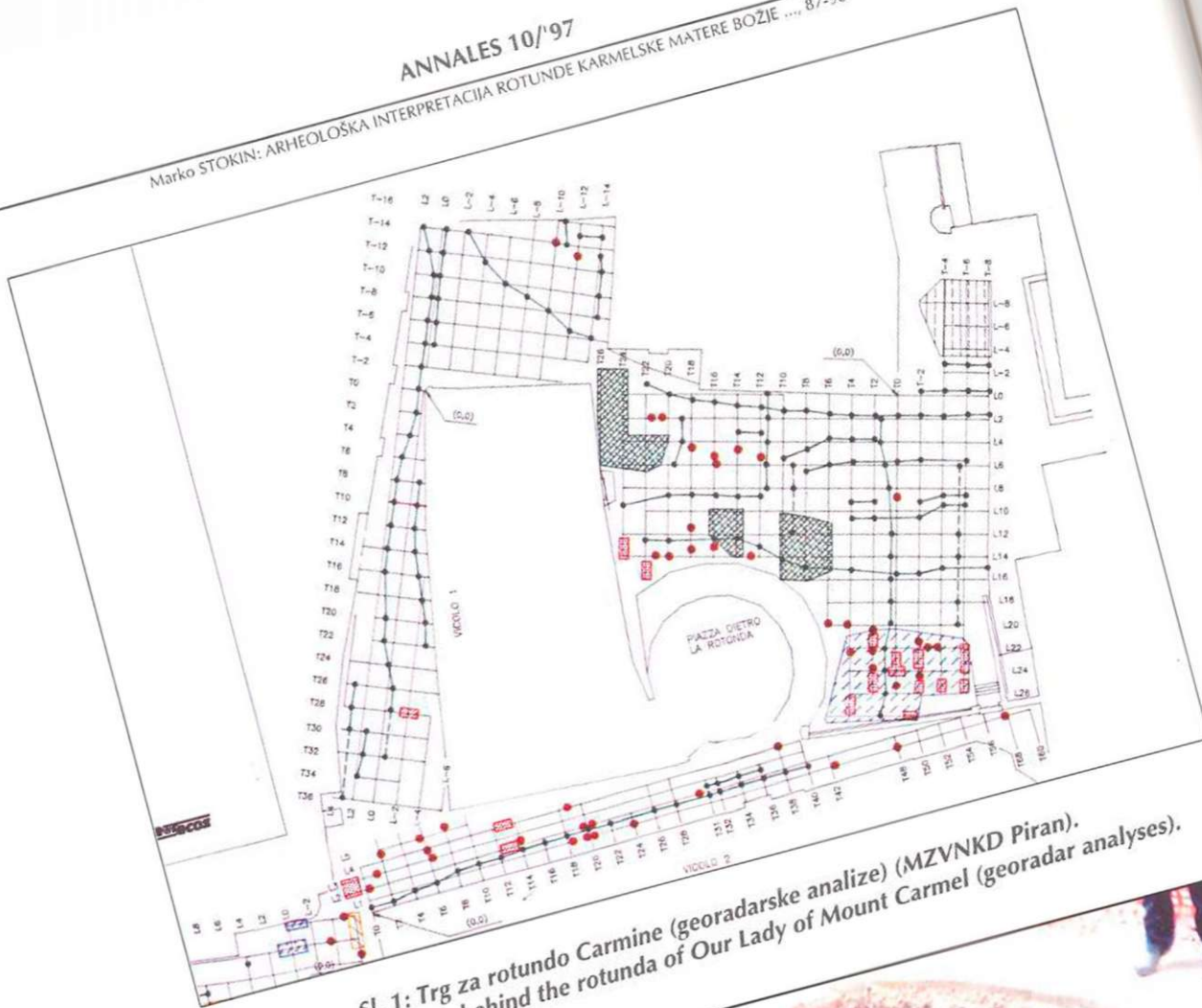
Konservatorski program je obsegal tudi arheološke raziskave neposredne okolice rotunde Karmelske Matere božje, kjer je bilo potrebno potrditi obstoj verjetno romanske apside in baročnega prizidka v osi vhoda v rotundo, ki se omenja tudi v pisanih virih. Torej arheološke raziskave niso bile prvenstveno usmerjene samo v raziskavo antičnih arheoloških depozitov, temveč tudi v umetnostnozgodovinsko in arhitekturno raziskavo stavbnega tkiva rotunde.

Interes za srednjeveško arheologijo se je v osemdesetih letih izredno povečal tudi v Sloveniji, in to predvsem zato, ker srednjeveško stavbno dediščino danes razumemo tudi kot del arheološke materialne kulture in je ni mogoče interpretirati izven konteksta arheologije. Ne glede na to, da imamo za razliko od najstarejših arheoloških obdobjev za srednji vek poleg stavbne arhitekture tudi veliko pisnih virov (karte, načrte itd...), se ti velikokrat izkažejo kot netočni oz. pomanjkljivi, za veliko večino posegov na objektih pa podobnih podatkov sploh ni. Prav zato je vloga srednjeveške arheologije izredno pomembna pri raziskavi in sami interpretaciji razvoja stavbnega tkiva vse do novoveškega časa.

Eden najstarejših stoječih spomenikov v samem mestnem jedru Kopra (Bernik, 1968, 23, 76) je krstilnica Marije Karmelske, zaradi svoje lege, načina gradnje, analogij kot tudi arhivskih virov (Forlati, 1956) je pred-

stavljala zanimivo arheološko lokacijo, mogoče celo antične provenience.

Konservatorski projekt arheoloških raziskav je obsegal nedestruktivne raziskave širšega prostora, omejena arheološka sondiranja, dokumentiranje arheoloških struktur s pomočjo fotogrametrije in različne laboratorijske analize. Arheološka sondiranja in georadarske analize predstavljajo prvo fazo arheoloških zaščitnih raziskav in se bodo nadaljevale v večjem obsegu pred samo prezentacijo trga. Raziskovalni načrt je obsegal poleg raziskav starejših poselitvenih arheoloških struktur tudi apliciranje fotogrametričnih in georadarskih raziskav v redno terensko delo. Na podlagi arheološkega vrednotenja krstilnice in širšega prostora trga s pomočjo georadarja (Eurecos, 1996) in primerjav z že opravljenimi arheološkimi raziskavami v stolnici (Župančič, 1994) je bilo mogoče predvideti odsotnost antičnih arheoloških arhitekturnih ostankov v krstilnici ter intenzivno gradbeno dejavnost izven nje. Glede na globino gradbenih ostankov (zidov), ki so ležali neposredno pod površino, je bilo hipotetično pričakovati predvsem arhitekturne ostanke iz novoveškega časa, na kar so opozarjali tudi arhivski viri (Semi, 1930), arheološke sondažne raziskave v kontekstu omenjenih radarskih raziskav in arhivskih virov pa potrjujejo in nadgrajujejo vedenje o intenzivni gradbeni dejavnosti, ki se je od-

Sl. 1: Trg za rotundo Carmine (georadarske analize) (MZVNKD Piran).
Fig. 1: The square behind the rotunda of Our Lady of Mount Carmel (georadar analyses).

Sl. 2: Izkopana romanska absida z delom tlaka (MZVNKD Piran).
Fig. 2: The excavated Romanesque apse with part of the paving.

Sl. 3: Baročna prizidana apsida (MZVNKD Piran).

Fig. 3: The baroque presbiterly.

vijala na in ob objektu vse do danes. Čeprav imamo opraviti z manjšimi gradbenimi posegi, je slednje mogoče interpretirati samo v kontekstu arheoloških raziskav, dokazujejo pa tudi na netočnost arhivskih virov. Tako smo z arheološkimi sondiranjmi dokazali obstoj "predvidene" romanske apside (sl. 1), ki je bila skoraj v celoti ohranjena, ter temelje baročnega prezbiterja (sl. 2), ki ga sredi 18. stol. dozidal Brutti. Obstoj srednjeveškega grobišča, ki je sicer poznano iz kart, presemetljivo tvorijo grobnice, grajene iz kamna, ki so na podlagi radarskih analiz skoncentrirane predvsem na južnem delu trga. Šest izkopanih grobnic, brez pridakov, ki so ležale neposredno ob rotundi, lahko na podlagi lege in tehnike gradnje z gotovostjo datiramo v čas po nastanku rotunde. V mlajših obdobjih so bile verjetno večkrat uporabljene, tako da so mlajši pokopi popolnoma uničili predhodne. S pomočjo georadarja smo določili tudi razprostranjenost še neodkritih grobnic, ki ležijo predvsem na južnem delu trga, posamično pa se pojavljajo tudi na drugih mestih (sl. 3). Intenzivna ponovna uporaba grobnic, verjetno povezana s skupinskimi pokopi v času velikih epidemij kuge v 16. stol., je popolnoma uničila stratigrafska razmerja v njih, zaradi česar je kronološka interpretacija posameznih pokopov nemogoča. V arheološki sondi, narejeni po obodu krstilnice, ni mogoče definirati stratigrafskih depozitov, zaradi intenzivne gradbene dejavnosti ob sami rotundi tudi v novoveškem času.

Veliko število gradbenih objektov, ki so bili odstranjeni v začetku tega stoletja (Cherini, 1993, 21-22) je prav tako delno uničilo stratigrafska razmerja višjih

arheoloških depozitov. V 19. stol. prostor pridobi novo funkcijo in se spremeni v vrtove, ki jih ločujejo manjši zidovi oz. skarpe. V začetku 20. stol., za časa prvih konzervatorskih del, prostor postane trg in obdrži to funkcijo do danes.

Georadarske analize notranjosti krstilnice ter kasnejše preverjanje s klasičnim arheološkim sondiranjem so potrdile, da z izjemo srednjeveške škofovske grobnice ni ostankov starejših antičnih gradbenih struktur. S pomočjo arheoloških raziskav lahko na ta način reinterpretiramo intenzivne prostorske spremembe ne samo v okolici krstilnice, temveč tudi na širšem prostoru trga. Arheološko dokumentiranje bomo zaradi natančnosti, preglednosti in hitre dosegljivosti izpolnili z najnovejšimi metodami fotogrametrije, ki omogočajo 3D vizualizacijo gradbenih in prostorskih sprememb obravnavanega spomenika in širše okolice, ohranili pa smo tudi klasični način arheološkega dokumentiranja.

Raziskava keramičnih in drugih drobnih najdb (steklo, kovina), osteloške analize kostnih ostankov in laboratorijske analize ometov in tlaka bodo narejene naknadno po opravljenih zaščitnih raziskavah trga v okolici rotunde Karmelske Marije božje. V uničenih depozitnih stratigrafskih enotah je bilo odkrito večje število fragmentarno ohranjenih keramičnih posod pretežno novoveške provenience. Doslej odkrite arheološke najdbe v izkopani sondi ob severozahodnem robu rotunde izhajajo pretežno iz mlajših obdobjih, večina najdb je časovno opredeljena v novi vek. Posamezni fragmenti keramičnih posod sodijo v nekoliko starejši čas in imajo analogije s sorodnimi najdbami iz drugih

lokacij v mestu.¹ Največje število analogij imamo na Kapucinskem vrtu (Cunja, 1988), Pretorski palači (Trenz, 1993) in na škofijskem ordinariatu (Kajfež-Stokin, 1990, 178-179). Kljub zaenkrat zelo omejeni raziskavi nepo-

sredne okolice rotunde Carmine preseneča odsotnost najdb antične provenience, presenetljiva pa je tudi odsotnost srednjeveških keramičnih najdb, tako tipičnih za arheološke depozite koprškega otoka.

AN ARCHAEOLOGICAL INTERPRETATION OF THE ROTUNDA OF OUR LADY OF MOUNT CARMEL IN KOPER FROM THE ASPECT OF HISTORY OF ART

Marko STOKIN

Inter-regional Office for the Protection of Natural and Cultural Heritage Piran, SI-6330 Piran, Trg bratstva 1

SUMMARY

The article deals mainly with the research carried out by historians of art in the rotunda of Our Lady of Mount Carmel. A precise archaeological interpretation of the stratigraphy and finds, however, will be possible only after a thorough archaeological research in a wider area of the square in the immediate vicinity of the rotunda, where such intense construction works as carried out on the structure, which consecutively destroyed the archaeological deposits along the Baptistry, have probably not been implemented. The limited archaeological research speaks clearly in favour of a former existence of a Roman apse, a baroque vestry and a Mediaeval vaulted tombs, as well as of an utter absence of Late Roman architectural structures.

Key words: baptistry, archaeological research, Koper

¹ Za pregled keramičnih najdb se lepo zahvaljujem kolegu mag. Radovanu Cunji iz Pokrajinskega muzeja Koper.